
Μία εκτίμηση του προγράμματος δράσης του Πεκίνου

Της Barbara Helfferich*

Μου έχει ανατεθεί να κάνω μια εκτίμηση του Προγράμματος Δράσης που συμφωνήθηκε και υπογράφηκε από 150 χώρες στην Κίνα το Σεπτέμβριο του 1995. Η εκτίμηση αυτή δεν είναι κάτι εύκολο, αφού το τελικό κείμενο αποτελείται από σχεδόν 180 σελίδες και επιχειρεί να καλύψει όλες τις πλευρές της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.

Κατ' αρχήν, το Πρόγραμμα Δράσης του Πεκίνου δεν μπορεί να το δει κανείς χωριστά από τον τόπο της διάσκεψης. Πράγματι, μεγάλο μέρος των προπαρασκευαστικών εργασιών για την Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών επισκιάστηκε από τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Κινεζικής Κυβέρνησης. Οι γυναίκες μη κυβερνητικές οργανώσεις (NGOs), ιδιαίτερα, προβληματίστηκαν έντονα για το αν έπρεπε ή όχι να μπούκοτάρουν τη Διάσκεψη. Τελικά, μόνο λίγες NGOs έμειναν μακριά από τη διάσκεψη αλλά και από το Forum. Πολλές από αυτές που συμμετείχαν εθεώρησαν τα ανθρώπινα δικαιώματα ως θέμα προτεραιότητας κατά τις επαφές τους με κυβερνητικές αντιπροσωπείες. Εξ άλλου, το Πρόγραμμα Δράσης του Πεκίνου πρέπει να το δει κανείς σε συνάρτηση με προηγούμενες διασκέψεις των Η.Ε. που πραγματοποιήθηκαν μετά το 1975, όταν το Μεξικό φιλοξένησε την πρώτη διάσκεψη των Η.Ε. για τις γυναίκες. Στο Μεξικό οι κυβερνήσεις συζήτησαν τους ρόλους των γυναικών ως μητέρων και νοικοκυρών, χωρίς να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στα βασικά εμπόδια της ισότητας, ιδιαίτερα στις χώρες του Νότου. Εν τούτοις, παρά τους περιορισμούς της ημερήσιας διάταξης, οι κυβερνήσεις απεφάσι-

σαν να αφιερώσουν την επόμενη δεκαετία στις γυναίκες. Είχε γίνει ένα πρώτο βήμα για να αναλυθεί και να αποτιμηθεί η κατάσταση των γυναικών σε όλο τον κόσμο.

Το 1980, η Δεύτερη Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Γυναίκες έγινε στην Κοπεγχάγη. Η ημερήσια διάταξη και πάλι έδινε έμφαση στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες στο Βορρά. Όμως, πέντε χρόνια αργότερα, στη Διάσκεψη του Ναϊρόμπι, γυναίκες από το Βορρά και το Νότο για πρώτη φορά άρχισαν να συζητούν τα κοινά τους προβλήματα. Ειδικά στο forum των NGOs, που έγινε παράλληλα προς τη διάσκεψη των κυβερνήσεων, τα ζητήματα της ανάπτυξης και των ιδιαίτερων προβλημάτων των γυναικών στις αναπτυσσόμενες χώρες έγιναν το επίκεντρο της συζήτησης. Αν και το forum είχε οργανωθεί με τρόπο τυχαίο, με τα προβλήματα να κυμαίνονται από τη δυνατότητα εισόδου στην Κένυα μέχρι την έλλειψη κατάλληλων χώρων για διαμονή, οι γυναίκες από το χώρο των NGOs αισθάνθηκαν ότι τόσο η διάσκεψη όσο και το forum συνέβαλαν τα μέγιστα στο να καταρτιστεί ένα πρόγραμμα για ισότητα. Το κείμενο που συμφωνήθηκε ήταν οι "Στρατηγικές με Προοπτική". Περιέχει μια λεπτομερή ανάλυση της κατάστασης των γυναικών και κάνει συστάσεις για το πώς είναι δυνατόν να διορθωθούν οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Τα τελευταία δέκα χρόνια το κείμενο αυτό χρησιμεύει ως μέτρο σύγκρισης για την εκτίμηση των μέτρων για την ισότητα. Δυστυχώς, παρά τη σπουδαιότητά του, οι κυβερνήσεις και αυτοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις το έλαβαν ελάχιστα υπ' όψη τους. Σχεδόν δεν υπήρξε συνέχεια. Το κείμενο έμεινε στα συρτάρια. Επί πλέον,

πολλές γυναίκες σε όλο τον κόσμο δεν εγνώριζαν την ύπαρξη ενός τέτοιου κειμένου. Συμπερασματικά, ενώ η Διάσκεψη του Ναϊρόμπι αυτή καθ'εαυτή θεωρήθηκε επιτυχής, τα συμπεράσματά της δεν έγιναν αντικείμενο κυβερνητικών προγραμμάτων.

Τα τελευταία χρόνια όμως, η ανάγκη για ύπαρξη προγράμματος δράσης για τις γυναίκες άρχισε να γίνεται όλο και πιο εμφανής, ιδιαίτερα στη μεγάλη διάσκεψη των Η.Ε. που άρχισε με τη Διάσκεψη Κορυφής του Ρίο, το 1992, την οποία ακολούθησαν η Διάσκεψη των Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το 1993, η Διάσκεψη των Η.Ε. για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη του Καΐρου, το 1994, η περιφερειακή διάσκεψη για την προετοιμασία του Πεκίνου, η Κοινωνική Διάσκεψη Κορυφής της Κοπεγχάγης, το 1995, και τέλος, η Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη των Η.Ε., για τις Γυναίκες του Πεκίνου, το 1995. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων στις διασκέψεις αυτές, ο διάλογος για και με τις γυναίκες άρχισε να αλλάζει. Στο Κάιρο οι επίσημες αντιπροσωπείες για πρώτη φορά άρχισαν να μιλούν για τις γυναίκες ως ενεργούς παράγοντες αλλαγής. Ο διάλογος είχε αλλάξει. Και αντί οι γυναίκες να θεωρούνται θύματα, πρόβαλε η άποψη ότι η συμμετοχή και η συμβολή των γυναικών σε κάθε πλευρά της ζωής είναι αναγκαία για την ανάπτυξη. Επί πλέον, η διάσκεψη της Βιέννης επιβεβαίωσε ότι τα δικαιώματα των γυναικών είναι ανθρώπινα δικαιώματα. Όλες αυτές οι διασκέψεις και οι προπαρασκευαστικές συναντήσεις φαίνεται πως δείχνουν ότι το Πρόγραμμα Δράσης μπορεί να είναι ένα κείμενο κατάλληλο για να καταρτισθεί η ημερήσια διάταξη για τον 21ο αιώνα. Πρέπει όμως να είμαστε επιφυλακτικοί, και μόνο μια προσεκτική ανάλυση της Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου θα μας δείξει ότι αν και έχουν επιτευχθεί κέρδη στο εννοιολογικό και φραστικό επίπεδο, δεν είναι εμφανείς στο κείμενο πραγματικές δεσμεύσεις.

ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΡΑΣΗΣ

Μια γενική εκτίμηση του Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου δείχνει ότι το Πρόγραμμα αυτό περιορίζεται

σε μια ανάλυση των εμποδίων που δεν επιτρέπουν την πλήρη συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους κοινωνικούς τομείς. Δεν αμφισβητεί το κυρίαρχο μοντέλο και τις δομές, σχεδιασμένα στο πρότυπο του ανδρικού φύλου, που έχουν μεταφερθεί στο επίπεδο των δομών. Γι' αυτό δεν καταπιάνεται με τα δομικά εμπόδια για την ισότητα. Αντί γι' αυτό, στο Πρόγραμμα προτείνονται ορισμένες στρατηγικές με σκοπό να διευκολυνθεί η είσοδος των γυναικών σ' αυτές τις δομές. Με άλλα λόγια, το Πρόγραμμα δεν αμφισβητεί το υφιστάμενο συμβόλαιο των φύλων που έχει σχεδιαστεί πάνω στον ανδρικό κύκλο ζωής. Ένα καινούργιο συμβόλαιο των φύλων απαιτεί να ληφθούν υπ' όψη στοιχεία γυναικών και ανδρών που να αντανακλούν τις ανάγκες και τις επιθυμίες και των δύο. Συνεπώς, η σύμπραξη μεταξύ γυναικών και ανδρών είναι ζωτικής σημασίας, για να διαπραγματευτούμε ένα νέο συμβόλαιο των φύλων.

Το Πρόγραμμα του Πεκίνου αναγνωρίζει ότι οι δώδεκα τομείς ενδιαφέροντος που έχει εντοπίσει είναι αλληλένδετοι. Όμως, άλλοι ζωτικοί τομείς έχουν παραλειφθεί από

το κείμενο. Ένας από αυτούς σχετίζεται με τις γυναίκες στην πόλη, δηλαδή με τη συμμετοχή των γυναικών στον αστικό σχεδιασμό και στην ανάπτυξη. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία εν όψει της προσεχούς διάσκεψης των Η.Ε. για τον οικιστικό Προγραμματισμό, δηλαδή το σχεδιασμό των πόλεων με όλες τις κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις (habitat) που είναι προγραμματισμένη να γίνει τον Ιούνιο του 1996. Το Πρόγραμμα δεν αναφέρεται καθόλου σ' αυτό το θέμα, ώστε να προάγει το ζήτημα των φύλων στα πλαίσια της διάσκεψης αυτής. Οι γυναικείς NGOs πρέπει να φροντίσουν ώστε να εξασφαλισθεί η αναφορά στο πρόβλημα των φύλων στα πλαίσια αυτής της διάσκεψης.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό ζήτημα το οποίο το Πρόγραμμα σχεδόν δεν θίγει είναι εκείνο των μεταναστευτριών. Καθώς οι μεταναστεύτριες αντιμετωπίζουν μια σειρά από προβλήματα, περιλαμβανομένων πολλών μορφών διακρίσεων, το Πρόγραμμα θα έπρεπε να χειριστεί το ζήτημα αυτό ως μια χωριστή περιοχή ενδιαφέροντος.

Επί πλέον, το Πρόγραμμα Δρά-

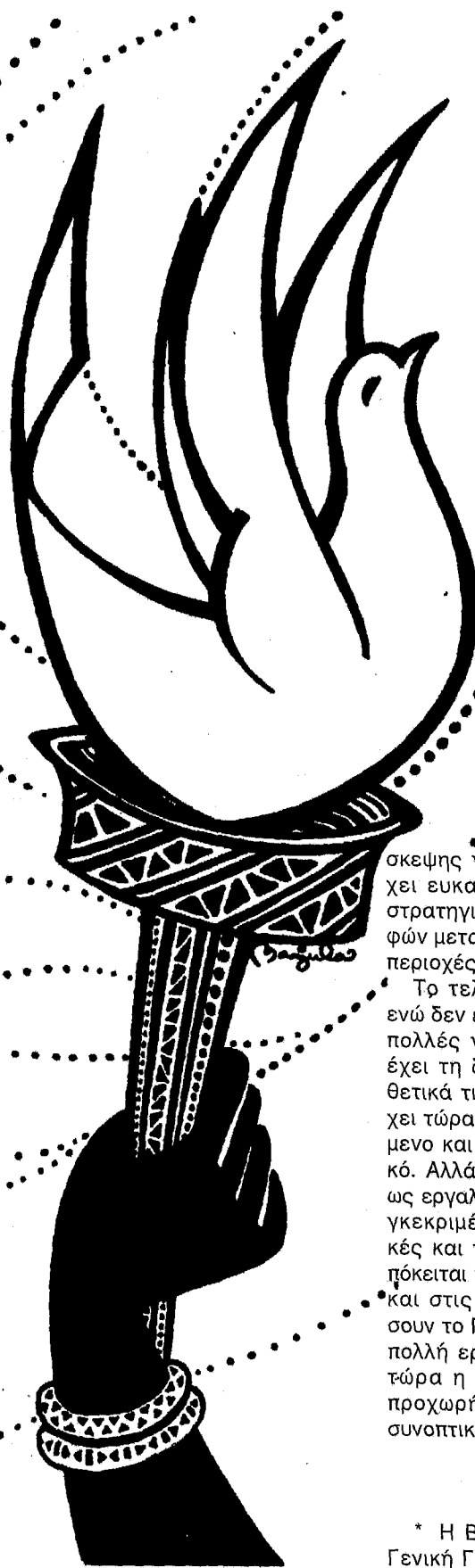
σης του Πεκίνου ασχολείται ελάχιστα με τα εμπόδια και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Πράγματι, το Πρόγραμμα του Πεκίνου περιορίζεται στο να ασκεί κριτική στις συνέπετες των δομικών προσαρμογών.

Αν και υπάρχουν αρκετά μειονεκτήματα και παραλείψεις στο Πρόγραμμα Δράσης του Πεκίνου, πολλές NGOs ήταν ευχαριστημένες με το κείμενο, κυρίως με το γεγονός ότι πρόοδοι που είχαν γίνει σε άλλες διασκέψεις των Η.Ε. (Ρίο, Βιέννη, Κάιρο) εντάχθηκαν επιτυχώς στο κείμενο του Πεκίνου. Πάντως, είναι απογοητευτικό ότι τα αποτελέσματα της Κοινωνικής Διάσκεψης Κορυφής της Κοπεγχάγης, του 1995, δεν προβάλλονται στο Πρόγραμμα Δράσης του Πεκίνου, ιδιαίτερα σε ότι αφορά το κεφάλαιο "γυναίκες και οικονομία" και "δικαίωμα στην εργασία". Αν και το Πρόγραμμα Δράσης του Πεκίνου αναγνωρίζει ότι στην κατανομή εργασίας γίνονται διακρίσεις, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη μη αμειβόμενη εργασία, δε λαμβάνει θέση σε ζητήματα τόσο σημαντικά όπως οι δομές της αγοράς εργασίας και συστήματα όπως το μοίρασμα μεταξύ δύο εργαζομένων της ίδιας θέσης εργασίας και της μείωσης του χρόνου εργασίας.

Ενα ακόμη σημείο κριτικής σχετίζεται με το ζήτημα των ανδρών. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι ενώ οι άνδρες αναφέρονται σε διάφορα σημεία του κειμένου, δε θεωρούνται ως η αιτία ή ως η λύση της ανισότητας/ισότητας των γυναικών.

Κάποιες οδηγίες δίνονται προς τους άνδρες σε ολόκληρο το κείμενο όσον αφορά τη συμβολή τους στο να διευκολυνθεί η είσοδος των γυναικών σε διάφορους τομείς της κοινωνίας. Εν τούτοις, το Πρόγραμμα Δράσης του Πεκίνου δεν εμπλέκει τους άνδρες στη συζήτηση για τις ίσες ευκαιρίες.

Το Πρόγραμμα του Πεκίνου υπέδειξε ξεκάθαρα ότι η αλληλεγγύη μεταξύ γυναικών αποτελεί καταλύτη, για να έρθουν οι γυναίκες πιο κοντά, σε παγκόσμιο επίπεδο. Όλα τα ζητήματα που τίγονται στο Πρόγραμμα αυτό μπορούν να εντοπιστούν, σε διαφορετικό βαθμό, σε όλες τις χώρες του κόσμου. Αυτό είναι ένα από τα θετικά αποτελέσματα της Τέταρτης Παγκόσμιας Διά-

σκεψης για τις Γυναίκες και παρέχει ευκαιρίες για ν' αναπτυχθούν στρατηγικές συνεργασίας και επαφών μεταξύ γυναικών από διάφορες περιοχές του κόσμου.

Το τελικό κείμενο του Πεκίνου, ενώ δεν είναι τόσο προωθημένο όσο πολλές γυναίκες θα επιθυμούσαν, έχει τη δυνατότητα να προωθήσει θετικά τις ίσες ευκαιρίες. Όπως έχει τώρα, είναι ένα οικουμενικό κείμενο και ως τέτοιο είναι πολύ γενικό. Αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για να αναπτυχθούν συγκεκριμένες περιφερειακές, εθνικές και τοπικές στρατηγικές. Εναπόκειται τώρα στις γυναικείες NGOs και στις κυβερνήσεις να εφαρμόσουν το Πρόγραμμα. Υπάρχει ακόμη πολλή εργασία, για να γίνει. Αλλά τώρα η εργασία αυτή μπορεί να προχωρήσει πάνω στη βάση ενός συνοπτικού κειμένου.

* Η Barbara Helfferich είναι Γενική Γραμματέας του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών.